

ՄՈՒՐՈՏԸ

Մի հարուստ մարդու կին հիվանդանում է: Տեսնում է՝ մահը մոտենում է, կանչում է իր մինուճար աղջկանը, ասում է.

— Զավակս, եղի՛ր լավն ու բարի, էն ժամանակ Աստված միշտ քեզ կլսի, ես էլ երկնքից մտիկ կանեմ քեզ ու անբաժան քեզ հետ կլինեմ:

Ասում է ու արևը ապրողներին բաշխում, մեռնում: Աղջիկն ամեն օր գնում է մոր գերեզմանի վրա լաց լինում և մնում է միշտ լավն ու բարի:

Չմեռը գալիս է, ձյունը սիպտակ սավանով ծածկում է մոր գերեզմանը, իսկ գարնան արևը շողալուն պես հերը ետնակին է ուզում, աղջկա համար խորթ մեր է բերում: Խորթ մերն էլ իրեն հետ երկու աղջիկ է բերում, դրսից սիրուն ու սիպտակ, ներսից չար ու սևահոգի: Ու խորթ աղջկա համար սկսվում են սև օրերը:

— Մի՞թե էս կուռկուռն էլ մեզ հետ միասին պետք է տանը պարապ-սարապ նստի: Ով ուզում է հաց ուտի, պետք է աշխատի: — Ասում են խորթ քույրերն ու տանիցը դուրս են անում, քշում խոհանոցը: Կավ շորերն ու կոշիկները հագիցը հանում են, հին գուրչեր ու փետե ոտնամաններ են հագցնում. ծափ են տալիս՝ վրեն ծիծաղում. «Մի էս իշխանուհուս մտիկ արեք, է՛, տեսեք՝ ոնց է զուգվել, զարդարվել...»:

Խեղճ աղջիկը առավոտից մինչև իրիկուն պետք է խոհանոցում շարշարվեր: Առավոտը ծեգին պետք է վեր կենար, ջուր կրեր, կրակ աներ, կարեր, կարկատեր, եփեր, թափեր: Խորթ քույրերն էլ շարունակ նրան վշտացնում էին ու վիրավորում, ծաղրում էին, ընտրած ոսպն ու սիսեռը շաղ էին տալիս, մոխիրն էին ածում, ու նա նորից պետք է նստեր

հատիկ-հատիկ հավաքեր:

Իրիկուններն էլ, երբ որ բանը վերջացնում էր, անկողին շունեք, կրակի առաջին՝ մոխրի վրա էր պառկում: Դրանից էլ միշտ մոխրոտ էր լինում, ու դրա համար էլ քուլյերը ավել անունը դրին Մոխրոտ:

Մի անգամ էս Մոխրոտի հերը, ուրիշ տեղ գնալիս, խորթ աղջիկներին հարցնում է, թե՛ ի՞նչ եք ուզում, որ ձեզ համար բերեմ: Մինն ասում է՝ «Ինձ համար սիրուն շորեր բեր»: Մյուսն էլ, թե՛ «Ինձ համար մարգարտե մանյակ բեր»:

— Իսկ դու, Մոխրոտ ջան, դո՞ւ ինչ կուզես, որ քեզ համար բերեմ:

Մոխրոտն էլ ասում է.

— Հա՛յրիկ, էն ծառի ճյուղը, որ վերադարձիդ կդիպչի քո գլխարկին, էն ճյուղը կտրի ու բեր ինձ համար:

Հերը գնում է, խորթ աղջիկների համար լավ շորեր է առնում, մարգարտե մանյակ ու թանկագին քարեր է առնում ու ճամփա ընկնում դեպի տուն: Վերադարձին մի ծմակով անցկենալիս մի ընկուզենու ճյուղ դիպչում է գլխարկին, գլխարկը վեր գցում: Էն ճյուղն էլ կտրում է, հետը վերցնում, որ Մոխրոտին տա: Տուն է հասնում, խորթ աղջիկների ուզածն իրենց է տալիս, ընկուզենու ճյուղն էլ տալիս է Մոխրոտին: Մոխրոտը շնորհակալ է լինում հորից, տանում է էն ընկուզենու ճյուղը մոր գերեզմանի վրա տնկում ու լաց է լինում: Էնքան լաց է լինում, էնքան լաց է լինում, որ արտասուքով էն տնկած ընկուզենու ճյուղը ջրում է: Ու ընկուզենու ճյուղը դուրս է գալիս, մեծանում, մեծ ծառ է դառնում:

Մոխրոտը օրը երեք անգամ գնում է էն ծառի տակ լաց լինում ու աղոթք անում: Ամեն անգամ էլ մի ճերմակ թռչուն գալիս է էն ծառին վեր գալիս ու, Մոխրոտն ինչ որ սրտով ուզում է, էն սրտով ուզածը վերևից գցում է ներքև:

Մի անգամ էլ թագավորը մի հանդես է սարքում, որ երեք օր, երեք գիշեր պետք է քաշեր: Իր տերության բոլոր գեղեցիկ

աղջիկներին հրավիրում, հավաքում է էն հանդեսին, որ իր տղեն նրանց միջիցը իրեն համար հարսնացու ընտրի: Խորթ քույրերը որ իմանում են՝ իրենք էլ են հրավիրված, ուրախանում, աշխարհքով մին են լինում, Մոխրոտին ձեն են տալիս:

— Արի, Մոխրո՛տ, արի՛, մեր մագերը սանրի, մեր կոշիկները սրբի, մեր կոճակները մեր գցի, գնում ենք թագավորի պալատը խնջույքի:

Ինչ որ ասում են, ամեն բան Մոխրոտը կատարում է, բայց սիրտն ուզում է, որ ինքն էլ պար գա, ինքն էլ ուրախանա, խորթ մորը խնդրում է, որ իրեն էլ հետները տանեն պալատը:

— Ը՛հ, հողեմ գլուխդ,— ճշում է խորթ մերը,— ակաս-մակաս՝ էդ մոխրոտ տեղովդ հենց դու էիր պակաս թագավորի պալատում: Ոչ հագիդ հագուստ ունես, ոչ ոտիդ՝ ոտնաման, դու էլ ես ուզում պալատում պար գա՞ս, տո Մոխրոտ:

Դեռ էդպես խնդիրքը մերժում է, վերջն ասում է.

— Դե լավ. մի աման ոսպ եմ ածել մոխիրը, երկու ժամումը թե կշոկես, հետներս քեզ էլ կտանենք, թե չէ՝ հո չենք տանիլ:

Մոխրոտն էս լսում է թե չէ՝ ետևի դռնիցը դուրս է թռչում պարտեզն ու կանչում.

Իմ ընկերներ, աղունակներ,
Երկընքի տակ թռչող հավքեր,
Թըռե՛ք, եկե՛ք ամեն կողմից,
Վեր քաղեցեք ոսպը մոխրից.
Լավն՝ ամանը, վատը՝ ձեզ կեր,
Իմ ընկերներ, թռչուն հավքեր:

էս ասելն է լինում: Մին էլ էն է տեսնում՝ խոհանոցի լուսամուտից երկու ճերմակ աղավնիներս ընկան, նրանց ետևից՝ տատրակները, տատրակների ետևից էլ՝ մնացած թռչունները: Ծլվլալով իջնում են ուղիղ մոխրի վրա ու, կը՛տ-կը՛տ, կտուցներով սկսում են ոսպը մոխրից վեր քաղել, վատերն

ուտել, լավերն ածել ամանի մեջ: Մի ժամ էլ չի քաշում՝ բոլոր ոսպը ջոկում, հավաքում են, ետ թռչում գնում: Մոխրոտը ամանը առնում է, ուրախ-ուրախ տանում տալիս խորթ մորը, ասում է՝ հիմի ինձ էլ հետը կտանի: Խորթ մերն ասում է.

— Ձէ՛, չեմ տանիլ, ոչ հագիդ հագուստ ունես, ոչ ոտիդ՝ ոտնաման. ի՞նչպես պետք է պալատումը պար գաս: Դու խաղք ու խայտառակ կլինես, մենք էլ քեզ հետ:

Մոխրոտը լաց է լինում: Էն ժամանակ խորթ մերն ասում է.

— Դե լավ. երկու աման ոսպը մի ժամում թե մոխրիցը ջոկեցիր, հետներս կտանենք, թե չէ՛ հո չէ: — Մտքումն էլ ասում է. «էս հո իսկի չի կարող անի»:

Երկու աման ոսպն ածում է մոխիրը, իսկ Մոխրոտը ետևի դռնից պարտեզն է վազում.

Իմ ընկերներե՛ր, աղունակներ,
Երկընքի տակ թըռչող հավքեր,
Թըռե՛ք, եկե՛ք ամեն կողմից,
Վեր քաղեցեք ոսպը մոխրից.
Լավն՝ ամանը, վատը՝ ձեզ կեր,
Իմ ընկերներե՛ր, թըռչուն հավքեր:

Կանչում է թե չէ՛ խոհանոցի լուսամուտից թռթռալով երկու ճերմակ աղավնի են ներս ընկնում, նրանց ետևից՝ տատրակները, տատրակների ետևից էլ՝ մնացած թռչունները: Ծլվլալով իջնում են մոխրի վրա ու, կը՛տ-կը՛տ, կտուցներով սկսում են ոսպը մոխրից վեր քաղել, վատերն ուտել, լավերն ածել ամանի մեջ: Մի ժամ էլ չի քաշում, բոլոր ոսպը ջոկում, հավաքում են, ետ թռչում գնում: Մոխրոտը ամանն առնում է, ուրախ-ուրախ տանում է տալիս խորթ մորը, ասում է՝ հիմի անպատճառ ինձ էլ կտանի հետը: Խորթ մերն ասում է.

— Ինչ ուզում ես՝ արա, մին է, քեզ հետներս չենք տանելու. ոչ հագիդ հագուստ ունես, ոչ ոտիդ՝ ոտնաման, ի՞նչպես պետք է պալատում պար գաս: Դու խաղք ու խայտառակ կլինես, մենք

էլ քեզ հետ: — Ասում է, երեսը շուռ տալիս, իր երկու գոռոզ աղջիկներին առնում գնում:

Մոխրոտը տանը մնում է մեն-մենակ: Վեր է կենում գնում մոր գերեզմանի վրա, ընկուզենու տակին կանգնում ու կանչում:

Ժած ե՛կ, իմ ծա՛ռ, ձըգիր գառ-վառ
Ոսկի-արծաթ շոր ինձ համար:

Կանչում է թե չէ՝ ճերմակ թռչնակը ծառի վրիցը ոսկեկար ու արծաթակար մի ձեռք շոր ու ոտնամաններ է գցում ներքև: Մոխրոտն իսկույն հագնում է ու շտապում պալատը: Արծաթակար ու ոսկեկար զգեստը հագին՝ էնքան գեղեցիկ է լինում, որ խորթ մերն ու քույրերը չեն ճանաչում: Ասում են՝ ով գիտի ինչ թագավորի աղջիկ է: Մոխրոտն իսկի մտքերով անց էլ չի կենում, ասում են՝ հիմի նա տանը նստած, կեղտոտ-կեղտոտ՝ մոխրիցը ոսպն է ջոկում:

Թագավորի տղեն որ տեսնում է, իսկույն դեմն է գալիս, ձեռիցը բռնում է, հետը պար է գալիս, ու էլ ձեռը ձեռիցը բաց չի թողնում:

Էսպես մինչև իրիկուն պար է գալիս, իրիկունն էլ, որ ուզում է տուն գնա, թագավորի տղեն ասում է.

— Ես քեզ ճանապարհ կդնեմ:

Շատ է ուզում իմանա, թե ո՞վ է էն գեղեցկուհին, ի՞նչ տանից է, ո՞ւմ աղջիկն է: Բայց ճամփին Մոխրոտը հանկարծ թռչում է, մտնում իր հոր աղավնոցը, կորչում: Թագավորի տղեն սպասում է, մինչև որ Մոխրոտի հերը գալիս է: Ասում է՝ էն անծանոթ գեղեցկուհին քո աղավնոցը մտավ:

Ծերունին միտք է անում. «Չլինի՞ թե մեր Մոխրոտն է էս գեղեցկուհին...»:

Աղավնոցը քանդում են, տակնուվրա են անում, ոչ Մոխրոտ կա, ոչ ուրիշ օքմին:

Դու մի՛ ասիլ՝ Մոխրոտը մի կողմից աղավնոցի գլուխն է

բարձրացել, մյուս կողմից ներքև թուել ու մի ակնթարթում ընկուզենու տակ կանգնել: Էնտեղ իր ճոխ զգեստները հանել է դրել մոր գերեզմանի վրա, ու թռչնակը ետ է տարել, իսկ ինքը վազել է խոհանոց, նորից մոխրի վրա պառկել: Խորթ մերն ու աղջիկներն էլ գալիս են տեսնում՝ ինչպես որ թողել են, էնպես էլ՝ Մոխրոտը, գուրչերը հագին, մոխրի վրա պառկած, կողքին էլ ձիթի ճրագը մխում է: Մյուս օրը հանդեսն էլ ետ նորոգվում է: Հերը, խորթ մերն ու քույրերը դարձյալ նոր շորեր են հագնում ու գնում, իսկ Մոխրոտը շտապում է իր ընկուզենու տակն ու կանչում.

Փաժ ե՛կ, իմ ծա՛ն, ձրգիր գառ-վառ
Ոսկի-արծաթ շոր ինձ համար:

Ճերմակ թռչնակը առաջվանից ավելի գեղեցիկ մի ձեռք շոր է գցում ներքև: Էս շորերը հագին Մոխրոտը որ չի հայտնվում խնջուքո՛ւմ՝ շափազը պալատի պատերովն է տալիս, հանդիսականները մնում են բերանները բաց: Դու մի՛ ասիլ՝ թագավորի տղի աչքն էլ հենց ճամփին է լինում: Տեսնում է թե չէ՝ դեմն է վազում, ձեռիցը բռնում է տանում ու միմիայն նրա հետ է պարում շարունակ: Ուրիշ պարեկներ էլ որ մոտենում են, ասում է՝ չէ՛, իմ պարընկերը սա է, միայն սրա հետ պետք է ես պար գամ:

Էլ ետ մութը որ ընկնում է, աղջիկն ուզում է գնա իրենց տունը: Թագավորի տղեն ետևիցը գնում է, որ աչքով պահի, տեսնի, թե ում տունն է մտնում: Մոխրոտը վազում է ընկնում իրենց տան ետևի պարտեզը: Պարտեզում մի տանձենի է լինում, լիքը հասած, հրաշալի տանձերով: Սկյուռի նման ճարպիկ էն ծառն է բարձրանում ու ճյուղերի արանքում էնպես է կորչում, որ թագավորի տղեն չի էլ կարողանում նկատի, թե որտեղ թաքնվեց: Սպասում է, մինչև Մոխրոտի հերը գալիս է: Ասում է.

— Էն անծանոթ աղջիկը էլ ետ աչքիցս թռավ ու, կարծես

Թե՛ էս ձեր տանձենուն բարձրացավ...

Հերը միտք է անում. «Չլինի թե էս մեր Մոխրոտն է...»:

Հրամայում է, կացինը բերում են, տանձենին կտրում են. վրեն ոչ ոք չկա: Մտնում են խոհանոցը, տեսնում են, ինչպես միշտ, դարձյալ մոխրի վրա պառկած է: Դու մի՛ ասիլ՝ ծառի մի կողմից բարձրացել է, մյուս կողմից իջել, լավ շորերը տարել է տվել թռչնակին, հին գուրշը հագել ու էլ ետ եկել մոխրի վրա պառկել:

Երրորդ անգամն են տանըցիք գնում խնջույք: Մոխրոտն էլ երրորդ անգամ վազում է մոր գերեզմանի վրա, իր ընկուզենու տակ կանգնում ու կանչում.

Ժած ե՛կ, իմ ծա՛ռ, ձրգիր զառ-վառ
Ոսկի-արծաթ շոր ինձ համար:

էս անգամ ճերմակ թռչնակը մի էն տեսակ ճոխ ու շքեղ զգեստ է գցում ներքև, որ աշխարհքում հողեղեն մարդը ոչ ունեցել է, ոչ կունենա. իսկ ոտնամանները՝ զուտ ոսկուց:

էս զգեստը հագին, զուգված-զարդարված որ հանդիսի մեջ դուրս է գալիս, ամենքն էլ արմանքից ու զարմանքից քշվում, վերանում են: Իսկ թագավորի տղեն սկսում է հետը պարել, շարունակ պարել, ով որ էլ մոտենում է, ասում է.

— Չէ՛, մենակ ես պետք է պարեմ սրա հետ...

էլ ետ որ մութն ընկնում է, Մոխրոտն ուզում է գնա, թագավորի տղեն էլ ուզում է ուղեկցի, բայց էնպես ձեռաց սահում է ու չքանում, որ տղեն չի էլ կարողանում ետևիցը հասնի: Միայն թե թագավորի տղեն էս անգամ խորամանկություն էր բանեցրել: Հրամայել էր, որ պալատի սանդուղքները ձյու-թեն: Սանդուղքները ձյութած են լինում, ու, շտապ իջնելու ժամանակ, աղջկա ձախ ոտնամանը կպչում է սանդուղքին, մնում:

Թագավորի տղեն ոտնամանը վերցնում է ու վրեն զարմա-նում, թե ինչքան է փոքրիկ ու ինչքան է սիրուն, էն էլ զուտ

մաքուր ոսկուց:

Մյուս օրը վեր է կենում, ոտնամանն առնում, գնում Մոխրոտի հոր մոտ: Ասում է՝ կա թե չկա, նա պետք է լինի իմ կինը, ում ոտին էս ոտնամանը կգա:

Խորթ քույրերը ուրախանում են: Իրենք էլ փոքրիկ, սիրուն ոտներն են ունենում: Մեծ քույրն իսկույն խնդմնդալով իր սենյակն է վազում. մերը կողքին կանգնում է, ինքը ոտնամանը ոտի վրա փորձում է: Փորձում է, բայց փոքր է գալիս, ինչ անում է, չի անում, մեծ մատը ոչ մի կերպ ներս չի գնում: Մերը դանակը հանում է, իրեն է տալիս, ասում է.

— Ա՛ռ, մեծ պճեղդ կտրի. վախիլ մի՛, որ թագուհի դառնաս, ոտով հո չե՞ս ման գալու:

Աղջիկը դանակն առնում է, մեծ պճեղդ կտրում, ոտը կոխում է ոտնամանի մեջ ու, մի կերպ ցավին հաղթելով, դուրս է գալիս թագավորի տղի մոտ:

Թագավորի տղեն ասում է՝ իմ հարսնացուն սա է, որ կա: Էս աղջկանը գավակն է առնում, ձին քշում: Բայց ճամփին էն գերեզմանի մոտից անց կենալիս՝ ընկուզենու վրից երկու ճերմակ աղավնի կանչում են.

Ղո՛ւ, ղո՛ւ, տղա՛, չե՞ս նըկատում,
Ոնց է ոտից արյուն կաթում.
Փոքր է ոտին ոտնամանը,
Քու հարսնացուն մընաց տանը:

Էստեղ թագավորի տղեն մտիկ է անում, տեսնում է՝ աղջկա ոտնամանից արյունը ծորելով գնում է: Ձիու գլուխը ետ է շուռ տալիս, էս աղջկանը ետ է տանում, ասում է՝ սա իմ հարսնացուն չի, թող մյուս քույրը փորձի, տեսնենք:

Երկրորդ քույրն է վազում իր սենյակը, որ ոտնամանը ոտին փորձի: Պճեղները լավ են գնում, բայց սրա էլ կրունկն է մեծ դուրս գալիս: Մերը դանակը հանում է իրեն տալիս, ասում է.

— Ա՛ռ, կրնկիցդ մի քիչ կտրի, վախիլ մի՛, որ թագուհի դառ-

նաս, ոտով հո չե՞ս ման գալու:

Աղջիկը կրնկից մի քիչ կտրում է, ոտը մի կերպ ոտնամանի մեջ է կոխում ու, ցավին զոռելով, դուրս է գալիս թագավորի տղի մոտ:

Թագավորի տղեն ասում է՝ հիմի արդեն գտա, սա է իմ հարսնացուն, որ կա: Ձին նստում է, աղջկանը գավակն է առնում ու քշում:

Գերեզմանի կողքից անց կենալիս՝ ընկուզենու վրից էն երկու աղունակներն էլ ետ կանչում են.

Ղո՛ւ, ղո՛ւ, տղա՛, չե՞ս նըկատում,
Ոնց է ոտից արյուն կաթում.
Փոքր է ոտին ոտնամանը,
Քու հարսնացուն մընաց տանը:

Թագավորի տղեն մտիկ է անում, տեսնում՝ արյունը դուրս է ծորում աղջկա սպիտակ գուլպաների տակից ու ոտնամանից կաթկթում: Ձիու գլուխը շուռ է տալիս, կեղծ հարսնացուին էլ ետ բերում իրենցը տունը: Ասում է.

— Սա էլ չի իմ իսկական հարսնացուն: Դուք էլ ուրիշ աղջիկ չունե՞ք...

Հերն ասում է.

— Ձէ՛, էլ ուրիշ աղջիկ չունենք: Ճշմարիտ է, իմ առաջվա կնկա մահից հետո մի փոքրիկ աղջիկ մնաց, որ մենք Մոխրոտ ենք ասում, բայց դե նա ձեզ վայել հարսնացու չի. որտեղից որտե՛ղ...

Թագավորի տղեն ուզում է անպատճառ Մոխրոտին տեսնի:

— Ձէ՛, աման,— ասում է խորթ մերը,— նա էնպես կեղտոտ է, որ վրեն մտիկ անել չի լինիլ...

Բայց թագավորի տղեն կանգնում է, թե՛ ինչ ուզում է լինի, պետք է տեսնեմ, ու ձեն է տալիս, Մոխրոտին կանչում:

Մոխրոտը, երեսն ու ձեռները շարմաղ լվացած, դուրս է գալիս, գլուխ տալիս թագավորի տղին: Սա էլ ոսկի ոտնամանը

նրան է տալիս, որ ոտին չափի:

Տեղնուտեղը նստարանի վրա նստում է, փետե կոպիտ ոտնամանները հանում, ոսկի ոտնամանը հագնում: Էնպես է ոտին գալիս, ոնց որ հալած-թափած: Որ ոտի է կանգնում ու ժպտալով թագավորի տղի աչքերի մեջը նայում, թագավորի տղեն հանկարծ ճանաչում է, տեսնում է՝ սա հենց էն գեղեցկուհին է, որի հետ ինքը պարում էր ու որին ման է գալիս:

— Ահա,— ասում է,— վերջապես գտա իմ իսկական հարսնացուն:

Խորթ մերն ու իր աղջիկները վախից վեր են թռչում, նախանձից ու ցավից էն քաթանի պես գունատվում: Թագավորի տղեն իր ձին հեծնում է, Մոխրոտին գավակն առնում ու թռչում դեպի իր պալատը: Մոխրոտի մոր գերեզմանի մոտից անցնելիս ընկուզենու վրայից էն երկու ճերմակ աղունակները մնչում են.

Ղո՛ւ, ղո՛ւ, տղա՛, չե՞ս նրկատում,

էլ արչուն չի ոտից կաթում.

Ոտնամանը ոտինն է բուն,

Բարո՛վ տանես քո հարսնացուն:

էսպես մնչում են, հետո ցած են թռչում, մինը Մոխրոտի աջ ուսին է բազմում, մյուսը՝ ձախ ուսին: Ու էդպես էլ մնում են:

Հարսանիքի ժամանակ Մոխրոտի խորթ քույրերն էլ են գալիս, որ իրենց վրա էլ կաթի նրա բախտիցը, ու իբրև թե ուրախանում են: Պսակ գնալիս մեծը Մոխրոտի աջ կողմն է կանգնում, փոքրը՝ ձախ կողմը, ու աղունակները մեծի աջ աչքն են հանում՝ փոքրի՝ ձախ աչքը: Պսակից ետ գալիս մեծը ձախ կողմն է անցնում, փոքրը՝ աջ կողմը: էս անգամ էլ աղունակները մեծի ձախ աչքն են հանում, փոքրի՝ աջ աչքը ու թողնում: Ու էսպես, երկուսն էլ իրենց շարունթյունից կուրանում են ու ամբողջ իրենց կյանքում էլ մնում են կույր: